

**GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ŞARK (ORTA DOĞU MESELESİ)
PREVIOUSLY LONGERED ORIENT (MIDDLE EAST ISSUE)****Okt.Dr. Mehibe ŞAHBAZ**

Çukurova Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Genel Türk Tarihi,

Adana/Türkiye

ÖZET

Ortadoğu'nun günümüzde en çok kabul gören tanımı, Arap ülkelerine (Suriye, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Lübnan, Ürdün, Yemen, Umman, Irak, Libya, Bahreyn, Kuveyt, Katar, Mısır) Türkiye, İran ve İsrail'in eklenmesiyle elde edilen bölgedir. Başka bir deyişle Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasıdır da diyebiliriz. I. Dünya Savaşından sonra Osmanlı Devletinin yıkılması, Ortadoğu'da büyük bir otorite boşluğu doğurdu. Ne yazık ki harbin galipleri arzularını dizginleyemeyerek Ortadoğu'daki dengeleri gözetmemiş, yapay sınırlar çizerek yeni meselelerin temelini atmışlar ve bugün bu bölgeyi halen süren kargaşalığın içine itmişlerdir. Ortadoğu'daki aktör devletler, dün sömürgeci devletler olarak tanımlanırken, bugün emperyalist devletler olarak bölgede faaliyet göstermektedirler. Aktör devletlerin bölgeyle yakından ilgilenmelerinin temelinde yatan ana etken ekonomik çıkarlardır. Bölgede faaliyetlerini sürdüren aktör devletler çıkarlarına ulaşmak için demokrasi söylemleriyle hareket ederek bölgeyi tabir yerinde ise Babil Kulesine çevirmişlerdir. Dünyanın en karmaşık bölgesi olan Ortadoğu'da çıkarları olan emperyalist devletler bir zamanlar Balkanlarda uyguladıkları politikaları Ortadoğu da uygulamaya başlamışlardır. Bu çalışmamızda günümüz Ortadoğu Meselesini Tarihi seyir içinde değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Şark meselesi, Ortadoğu, Emperyalizm, Osmanlı, Jeopolitik.

ABSTRACT

The most widely accepted definition of the Middle East today is the Arab region (Syria, Saudi Arabia, United Arab Emirates, Lebanon, Jordan, Yemen, Oman, Iraq, Libya, Bahrain, Kuwait, Qatar, Egypt), which is obtained by the addition of Turkey, Iran and Israel. In other words, we can say that it is the heritage of the Ottoman Empire. The collapse of the Ottoman State after World War II created a huge void in the Middle East. Unfortunately, the war did not consider the balances in the Middle East. They have laid the foundations of new affairs by drawing artificial boundaries and today they are pushing this region into the still-stirring turbulence. While the actor states in the Middle East are defined as colonial states yesterday, today they operate in the region as imperialist states. The main factor underlying the actor states' close attention to the region is economic interests. The actor states, which continue their activities in the region, have moved to the Babylonian Tower in the place where they are in the territory by acting with democracy rhetoric to reach their interests. The imperialist states, which have interests in the Middle East, the most complex region of the world, have begun to apply the policies they once applied in the Balkans to the Middle East. In this study, we will try to evaluate today's Middle East phenomenon in the historical course.

Keywords: Oriental question, Middle East, Imperialism, Ottoman, Geopolitical.

1. GİRİŞ

Orta Doğu'nun sınırlarını belirlerken sadece coğrafi olarak değil siyasi olarak da bölgeyi değerlendirmek zorundayız. Bilinmezliklerin, karmaşık ilişkilerin, bir türlü bitmeyen sorunların, çatışmaların, petrolün ve zenginliğin yanı sıra acıların merkezi olan Ortadoğu üzerinde çok şey söylemek mümkündür. Çünkü yeryüzünde yaşayan herkesin ilgi odağı olan çok ender bölgelerden biridir. İnsanlık tarihinin başladığı yer olan Ortadoğu medeniyetlerin beşiği olmuştur. Üzerinde çok fazla konuşulan ancak hakkında çok az şey bilinen Orta Doğu'nun genel anlamda tanımını yapacak olursak Türklerin, Müslümanların ve Müslüman Türklerin hâkim oldukları her yerdir diyebiliriz (Edward, 1982:91). Ne yazık ki Tarihi safahat sürecinde batının menfaatlerine göre tanımlanması gereken Ortadoğu'nun ve onun meselesinin sınırlarını tam olarak çizmek neredeyse imkansızdır(Yılmaz, 1994:33). XIX. Yüzyılın bazı tarihçileri Türkiye, İran, Mısır üçgenini ve bu

üçgen içindeki ülkeleri Ortadoğu ülkeleri olarak kabul ederken Tarihçilerin bir kısmı da Fas, Tunus, Cezayir, Sudan, Somali, Afganistan gibi ülkeleri de Orta Doğu'ya dâhil etmişlerdir. (Leylak, 1991:214) Ortadoğu'ya yönelik ilk araştırmalar Napolyon'un Fransa'yı doğuda büyütme planları ile başlamıştır (Edward, 1982:92). Bölgeyle ilgili bilimsel çalışmalar II. Dünya savaşından sonra artmaya başlamıştır (Lewis, 1964:75). Orta Doğu kavramını, ilk kez 1902'de, Amerikalı deniz tarihçisi ve stratejisti Alfred Thayer Mohan, "National Review'de" (Londra) dergisinde yayınlanan Basra Körfezi'nin önemini ele aldığı "The Persian Gulf And International Relations" (*İran Körfezi ve Uluslar arası İlişkiler*) başlıklı makalesinde kullanmıştır (Soysal, 1987:42). Bu makalede Arabistan ile Hindistan arasındaki bölgenin önemini yanı sıra Basra Körfezinin stratejik önemi ve bu bölgedeki Rusya, Almanya, İngiltere'nin içinde bulunduğumuz yüzyılın başlarında aralarındaki mücadeleler ele alınmıştır (Çevik, 2005:16). Ortadoğu kavramını resmî olarak ilk kullanan ülke ise İngiltere'dir. Chirol'da Mahandan sonra İngiliz dilinde bu kavram asrın başlarından itibaren kitap adlarında görülmeye başlanmıştır. 1909 Angus Hamilton "Problems of Middle East" adındaki kitabıyla Ortadoğu kavramını bilim dünyasına taşıyarak Basra Körfezinin önemini vurgulamaktaydı. Lord Curzon'un Hindistan naibi olduğu dönemlerde Hindistan'a yakın yerleri ifade etmek için resmi belgelerde Ortadoğu kavramını kullanarak kavrama yarı resmi bir nitelik kazandırmıştır (Tekkaya, 2009:4) 1921'de Mezopotamya ile Filistin'deki Mantatların ve bölgedeki Araplarla ilişkilerin düzenlenmesini idare eden "Ortadoğu Dairesi" kurulmuştur (Yılmaz, 1982:160). Birinci Dünya savaşında İngiltere'ye Birleşmiş Milletlerce de onaylanan Filistin İngiliz manda yönetimine verilmişti. İngilterede ki Coğrafi Adlar Daimi Komisyonu Yakınoğu'yu Balkanları ifade edecek şekilde tanımlarken Ortadoğu kavramına Türkiye, Mısır, Körfez bölgeleri, Arap Yarımadası, İran, Irak'ı da dahil etmiştir. Daha sonraki dönemlerde İstanbul Boğazından Hindistan'ın doğu kıyılarına kadar uzanan bölge Ortadoğu olarak isimlendirilmeye başlandı. Kahire merkezli olmak üzere Middle East Air Command adıyla bir birim oluşturulmuş (Davison, 1959-1960: 667). ve İngiltere'nin sömürgeleri olan Filistin Mavera-i Ürdün ve Irak'ın yanı sıra Aden ve Eritre İkinci Dünya savaşı sonrası Middle East Air Command'ın kontrolü altına verilmiştir (Davison, 1989:160).

2. ORTADOĞU'NUN SINIRLARI

XIX. Yüzyılda bazı tarihçiler Türkiye, İran, Mısır üçgenini ve bu üçgen içindeki ülkeleri Ortadoğu ülkeleri olarak kabul ederken, bazı tarihçiler de Fas, Tunus, Cezayir, Sudan, Somali, Afganistan gibi ülkeleri de Ortadoğu'ya dâhil etmişlerdir (Leylak, 1994:215). En geniş anlamda sınırlarına bakacak olursak, Fas, Tunus, Cezayir, Libya, Somali, Sudan Mısırdan başlayarak doğuda Umman Körfezine kadar uzanan ve Irak, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Birleşmiş Arap Emirlikleri, Ummandır (Kızıllırmak, 2004:56). Kuzeyde Türkiye, Kafkasya, Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini içine alan bölgeye İran, Afganistan ve Pakistan'ı da dahil edebiliriz. Güneyde Suudi Arabistan'dan Yemene Kadar uzanan bölgedir (Arı, 2005:24). Ortada Suriye, Lübnan, Ürdün, İsrail ve Filistin'dir (Sander, 1984:345). Başka bir deyişle Osmanlı İmparatorluğunun mirasıdır. Ortadoğu'nun sınırlarının belirlenmesindeki zorluk, bölgenin coğrafi bir alan olmaktan çok, siyasî ve kültürel bir alan olmasından kaynaklanmaktadır.

2.1. Ortadoğu'nun Stratejik Önemi

Uygarlıkların beşiği olan Ortadoğu tarihin ilk çağlarından beri uygarlıkların ilgi odağı olan ender bölgelerden biridir. Bölge taşıdığı önem itibarıyla tarihinin hemen hemen her döneminde savaşlara tanıklık etmiştir. Ortadoğu'yu cazip kılan etkenlere bakacak olursak, bölgenin önemini yer altı ve yer üstü zenginlikleri olmak üzere iki grupta değerlendirebiliriz. Yer üstü zenginliklerine baktığımızda bölgenin geleneksel olarak çeşitli kültürlerin ve dinlerin kesişme noktası olması, bölgenin hava, kara deniz yolları bakımından önemi, dünyanın ağırlık merkezinde bulunması, birçok uygarlığın bu bölgede kurulması ve yıkılması bölgenin değerini artırmaktadır (Karadağ, 1979:102).1900'lü yıllarda petrol'ün ortaya çıkışı bölgenin değerini daha da arttırmıştır. Özellikle sahip olduğu petrol zenginliği nedeniyle güç ve egemenlik mücadelelerine sahne olmakta ve dünyanın en istikrarsız bölgeleri arasına girmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde bölge nispeten de istikrarlı günler yaşamıştır. I. Dünya savaşı sonrasında, Osmanlı'nın dağılmasıyla beraber bölge her yönden şoka uğramıştır (Fatsa, 2001:258). Daha sonraki süreçte de İngiltere ve Fransa'nın planları doğrultusunda suni bir şekilde yeniden şekillenmeye başlamıştır. Bölge birinci derecede İngiltere'nin etkisi altına girmiştir (Ahmed Rıza Bey, 1988:86). 1913 yılında İngiliz Avam Kamarasında "Efendiler şunu iyi biliniz ki bir damla petrol bir damla kandan daha kıymetlidir" diye seslenen Churchill görevlendirdiği heyetin raporunda Mezopotamya ve İran petrol yataklarının İngiliz donanması için vazgeçilmez olduğu belirtilmiştir. Bundan sonra Uluslar arası güç mücadelesinin odağı Türk topraklarından Mısır'a, Boğazlardan Süveyş kanalına; Yakın Doğudan Ortadoğu'ya kaymıştır. Dünya'da petrol ve doğal gaz kaynakları zenginliği bakımından Ortadoğu anahtar bölge olarak ön plana çıkmaktadır (Arı, 2005:42).

3. ORTADOĞU'DA SÖMÜRGEÇİLİĞİN TARİHİ GELİŞİMİ

Batılı devletlerin, Doğu'nun yollarını ve oralara gitmenin sağladığı ekonomik faydaları öğrenmeleriyle Haçlı Seferleri giderek siyasi ve ticari seferler halini aldı (Armaoğlu, 1986:6). Avrupa'da kol gücünün yerine makinenin alması, buhar gücünden faydalanılması, ham madde ihtiyacı, işlenmiş madde pazarlarının aranmasına sebep olmuş özellikle de sürat yeni ihtiyaçlar doğurmuştur (Eroğlu, 1990:32). Hammadde kaynaklarına sahip, işlenmiş madde ihtiyacı olan milletler; Anadolu merkez olmak üzere, Basra Körfezi, Afrika ve Asya toprakları kısacası Avrupa dışında eski bilinen hammadde deposu olan topraklara sahip olmak istemiştir (Melek,1978:65). Bu topraklardaki hammadde kaynaklarının imtiyazını ele geçirmek için(Ateş, 1982:17) Avrupa'nın sanayileşmiş ülkeleri İngiliz, Fransız, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalyanlar önce birbirleriyle kıran kırana mücadeleye girmek mecburiyetinde kalmışlardır (Baysun, 1977:62). Özellikle de XIX. yüzyılın sonlarında buharın yerini petrole terk etmesi, petrolünde Ortadoğu da pek bol miktarda bulunması, batı sanayisi için elzem olan ham maddelerden, kalay, nikel, krom, demir, kömür madenleri ile kauçuk, pamuk ve buğdayın buralarda bulunması, üstelik sanayici ülkelerin üretmek imkanı bulamadıkları gıdalar ile sanayicilerin muhtaç olduğu ucuz insan gücünün pek bol olduğu doğuyu ele geçirmek, sömürgeci devletlerin ana hedefi olmaya başladı (Karadağ, 1979:16). Böylece Orta Doğu hammadde deposu olması karakteriyle mükemmelde bir pazar niteliği olarak karşımıza çıkmaya başladı (Kurdakul, 1976:10).

Sanayileşmesini tamamlayan ülkelerin diğer sanayileşmiş ülkelerle daha etkili mücadele edebilmek için iktisat kaidelerine uyarak fabrika veya iş yerlerini bizzat ham madde kaynaklarının bulunduğu memleketlere kurmaya başladılar. Böylece Şark milletleri Avrupa sermayedarlarına hammadde madde hazırlayan ve Avrupa'dan işlenmiş mal alan iptidai işçi kitlelerinden oluşmaktaydı (Çam, 1977:62). Kurmuş oldukları bu hassas dengeyi bozmak istemeyen sömürgeci devletler Avrupa ve Amerika'nın Orta, Yakın ve Uzak Doğu'da ekonomik ve siyasi anlamda ağlarını kurdular. Asya'da ekonomik çıkarları olan sömürgeci devletler kendi aralarında acımasız mücadeleye başladılar. Asya'nın her tarafını kan gölüne çevirdiler. Her alanda gerek ilmi gerekse sanayi alanında ilerlemiş Avrupa devletleri, Şark ülkelerini ya tamamen ya da yarı sömürge haline getirmişlerdir. Dünya'nın en büyük ve en önemli tarihi yollarına, stratejik noktalarına ve denizlere hakimiyeti, Osmanlı Devletini Cihan hakimiyetine taşımıştır (Turan, 1993:17). Ama XVI. Yüzyılın büyük ticaret devrimi ve bunun sonucu olarak Coğrafya Keşifleriyle, Asya üzerinden Hindistan'a ulaşan ticaret yolunun kısmen bırakılıp, yerine Ümit Burnu'nu dolaşan yeni deniz yollarının kullanılmaya başlanması (Earle, 1972:11)bu hakimiyetin son bulmasının sebeplerinden biri olmuştur. Ancak XIX. yüzyılda, buhar makinesinin kara ve deniz taşıtlarında kullanılması ile yelkenlilerin yerini buharlı gemiler, kervanların ve arabaların yerini de lokomotiflerin çektiği trenler aldı. Yalnız yeni ulaşım yolları açılmakla kalmamış aynı zamanda yüzyıllar boyunca terk edilmiş eski ticaret yollarını da yeniden canlandırmıştır (Dirault, 1328:1). XIX. yüzyılda ve XX. yüzyıl başlarında Asya üzerinden doğuya giden Orta Çağın eski ticaret yolları yeniden keşfedilmiştir. Böylece Orta Çağın ticaret yollarının yeniden faaliyete geçirilmesi emperyalizm çatışmalarına yeni alanlar açıyordu. Bu durumda uluslar arası sömürge yarışmalarını kızıştırıyor, zaten var olan Asya ve Avrupa halkları arasında dostça ilişkileri engelleyen şüphe ve nefret uçurumlarını daha da genişletiyordu. Ortadoğu da ki gerek dostluklar gerek düşmanlıklar sanıldığı gibi yeni ve değişken değildi. Bölgede yer alan çeşitli etnik unsurlar, yaşanmış olan haçlı seferleri ve hala devam eden Haçlı ruhu, Moğollarla yaşanan acı olaylar ortaya çıkan ittifakların yansımasıdır diyebiliriz (Dağı, 2002:41). Tarihi dostluklar ve düşmanlıklar devletleri, Askerî ittifaklara, ekonomik yarışmalara, milliyetçilik duygularına, stratejik numaralara, din yobazlığına, ırkçılığa, gizli diplomasiye itiyor emperyalizm çatışmaları barış içinde ilerlemenin yolunu kesiyor savaflara ve savaş söylentilerine sebep oluyordu. Her şeyden önce Asya Türkiye'si yer üstü ve yeraltı kaynakları bakımından muazzam zenginliğe sahipti. Modern sanayinin ihtiyacı olan madenler, petrol, Bor Minarelli, Kömür, Zımpara, Linyit, Uranyum gibi madenler bolca bulunmaktaydı (Gürel, 1979:61). Sadece petrol yatakları büyük devletlerin iştilalarını kabartmaya yetmekteydi (Earle, 1972:15). Osmanlı toprakları üzerinde çıkarları olan bütün devletler, Osmanlı devletinin yeraltındaki ham madde kaynaklarını elde etmek için dinî ikinci plana atmışlar ve bu meselenin ekonomik cephesiyle ilgilenmeye başlamışlardır. Böylece bu devletler birbirleriyle ciddi mücadelelere başladılar. Osmanlı toprakları üzerinde bir takım haklar iddia eden bu aktör devletlerin rolleri zamana ve şartlara göre değişiklikler göstermesine rağmen amacından hiç bir zaman sapmamıştır. Ortadoğu'yu makine medeniyetinin bir üretim unsuru haline getirmek, batının ana hedefi haline gelmeye başladı (Kurdakul, 1976:11). Tarihin derinliklerinden gelen Haçlı Seferleri, Kuzey'in Güney'e doğru istilasının bir safhasıydı. Günümüzde de bu hareketler zaman zaman isim değiştirerek müstemlekecilik, medeniyet, harpsiz nüfuz, hayat sahası ve manda gibi mefhumlar altında devam etmektedir(Ahmed Rıza Bey, 1988:112).

4. GÜNÜMÜZDE ORTADOĞU VE BÖLGENİN CAZİBE MERKEZİ OLMASININ TARİHSEL PERSPEKTİFİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden çekilmesiyle, Avrupa XIX. yüzyıla damgasını vurmaya başlamış ve nihayetinde de XIX. yüzyıl Avrupa çağı olarak nitelendirilmiştir. XXI yüzyıla baktığımızda şayet bir bütün olarak değerlendirecek olursak Amerikan çağı olarak değerlendirmemiz mümkündür. Ancak bu çağa Asya Çağı da diyebiliriz. Çünkü Batı Avrupa ve Amerika endekslisi, geleneksel Batı Bloğuna karşı dünyada yeni güç adaylarının tamamına yakınının Asya'dan çıkması bunun göstergesidir. Asya'da bu kadar yeni küresel ve bölgesel güç adayının çıkması dünyadaki daha öncede var olan hassas dengeleri değiştirdi. SSCB'nin dağılmasıyla oluşan tek kutuplu dünya çok net olarak fark etmesek de çok kutuplu düzene sürüklenmektedir (Peköz, 2007:296). Elbette ki tarihi süreçte de çok kutuplu dönemler yaşanmış ama teknolojinin bu kadar geliştiği bir ortamda bu kadar büyük bir güç daha evvel dünya sahnesine çıkmamıştır. Bu durum insanlığa büyük fırsatlar doğurduğu gibi ciddi anlamda büyük riskler ve tehditler oluşturmaktadır. Çok kutupluluğun Asya ve Batı ülkeleri arasındaki bloklaşmalarını bugün Suriye meselesinde çok net bir şekilde görmekteyiz. Bölgede oluşan yeni parametreleri üç gruba ayırabiliriz. (Entegrasyon, Mikro-Milliyetçilik, Tahmin edilebilen süreç) olarak değerlendirebiliriz. Daha sonraki süreçlerde de Çok Boyutlu Güvenlik kavramını da bu parametreye eklenebilir. Önceleri sadece askeri alanda değerlendirilen bu güvenlik anlayışı son yirmi yıl içerisinde gelişen olaylara baktığımızda artık hayatın her alanına yansıdığını ve çok daha yumuşak güç unsurlarıyla tanımlanan bir sürece dönüştüğünü görmekteyiz (Türel, 2009:12). Yeni tehdit tanımlarına kısaca bakacak olursak, terörizmin öncelikli sırada tehdit olarak algılanmadığını söyleyebiliriz (Yeşiltaş, 2004:19). İran'la ilgili nükleer güvenlik endişeleri, göç hareketlerinin kontrol edilmesi açısından sınır güvenliği ile ilgili tehditler, siber güvenlik meselesi, çevre ve iklim değişikliğine bağlı gelişmelerdir. Ayrıca Ortadoğu'da menfaatleri olan devletlerin bu bölgedeki devletleri kriz yönetimi içinde idare etmesi, dünyadaki değerler ve refah ilişkisi, tüketim kalıpları da bu bölgede uygulanmaya çalışılan bir başka parametredir. Kısacası bütün bu parametreler Kuzey Afrika, Ortadoğu, Güney Asya' da bir dönüşüm sürecinin yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu noktada İslam Ülkelerine büyük sorumluluklar düşmektedir (Sander, 2007:560).

5. GÜNÜMÜZDE ŞARK(ORTADOĞU) MESELESİNDE TÜRKİYE'NİN YERİ

Türkiye'nin dünya coğrafyasında bulunduğu yer ve bundan doğan stratejik ehemmiyeti, Osmanlı İmparatorluğu zamanında olduğu gibi bugün de, gerek bölge ülkelerinin, gerekse bölgedeki dış kuvvetlerin, dikkatlerini Türkiye üzerine çevrilmesine sebep olmaktadır (Aras, 2003:41). Çünkü Türkiye büyük kuvvet merkezlerinin ehemmiyetli faaliyet ve menfaati olan devletlerin menfaatlerinin kesiştiği noktayı meydana getirmektedir. Sömürge devletlerin sahip oldukları alanların birinden diğerine geçiş ancak Türkiye üzerinden mümkün olmaktadır. Bu alanlarda tutunabilmek ve devamlılık sağlayabilmek için bu devletler her ne şekilde olursa olsun Türkiye ile bağlantı içinde olması adeta bir zaruret halindedir (Ayan, 2010:20).

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasıyla, sınırları içinde bulunan "menfaat alanları", önemli stratejik noktalar ve cazibe merkezleri sınırlarımız dışında kalmış ve batıların kontrolüne geçmiştir. Türkiye'nin sınırları dışında kalan bu "menfaat alanları" ile Türkiye arasındaki stratejik bağlantılar ehemmiyet ve varlıklarını bugün de devam ettirdiği için bu topraklara sahip olanlar veya olmak isteyen kuvvetler, Türkiye üzerinden geçmek zorundadır (Kodaman,1995:15). Avrupalının önce Balkanlar'da uygulamaya koyduğu bu oyun; 1699 Karlofça, 1716 Pasorofça, 1774 Küçük Kaynarca, 1838 Balta Limanı, 1878 Berlin Antlaşmaları, Balkan Savaşları, Birinci Cihan Harbi ve halen süren çatışmalar esas itibarıyla Türklerin Balkanlar'dan çıkarılma oyunudur. Şark Meselesinin Balkanlar safhası Yunanistan, Karadağ, Bulgaristan ve diğer Hıristiyan unsurların istiklâliyle neticelenince veya neticeleneceği anlaşılınca büyük devletler oyunlarını Anadolu'ya kaydırmışlardır. Zira Balkanlar'da emellerine ulaşmış ve orada menfaat sahalarını oluşturmuşlardır. Sıra Anadolu'ya gelince de Hıristiyan Ermeniler kullanılmıştır(Armaoğlu,1986:27). Batılı emperyalistler, Anadolu'da yalnız Ermenileri değil, bölgeler arası mevziî (*yerele*) kültür farklılığını çıkarları için istismar etmekte, bu aşiretlerden ayrı milletler yaratmak için kültürel taarruza geçmek suretiyle problemler yaratıp meseleyi canlı tutmaya çalışmaktadırlar (Sunay, 2008:41).

1970'lerden itibaren Türkiye'nin içinde anarşist ve terörist bölücülük faaliyetleri artarken, 1975'lerden itibaren dışarıda da yeni bir yıkıcı ve bölücü faaliyet başlamıştır. Bu da Ermeni terörüdür. Diğer taraftan "Kürt" diye tanımlanıp istismarı yapılan bölücülük faaliyetleri (Armaoğlu, 1986:27) İslâm'ın iki büyük mezhebi, Sünnilik ile Şîlik arasında son yıllarda şiddetlendirilen siyasî üstünlük mücadelesi ve bu mezhep mücadelesini şiddetlendiren unsur, İran-Suudi münasebetleri değil, 1980 Eylül'ünde başlayan Irak-İran savaşı olmuştur. Osmanlı Devletinin mülkî teşkilâtında çoğu zaman bir mutasarrıfla idare ettiği topraklarda kurulan kukla

devletler, bugün Orta Doğu'da ikiye bölünmüş ve bölgede ciddi anlamda bir zafiyet unsuru sayılabilecek mezhep mücadelesine girmiştir (Armaoğlu,1986:42).

Bölgede bir de İsrail meselesi vardır. Arap-İsrail harbinden (Altı Gün Savaşı) sonra Suudi Arabistan'ın Birleşmiş Milletler nezdinde ki büyük elçisinin söylediği şu sözler meseleyi anlatmaya yeterlidir. Bütün bu ve buna benzer çelişkiler içindeki Ortadoğu'da Türkiye'nin güçlenmesine karşı hemen her tarafta bir endişe ve korku sezmemek mümkün değildir. Bu endişe bölgelere ve devletlere göre derece farklılığı göstermekte ise de hepsinin üzerinde birleştiği nokta, Türkiye'nin yeni bir "Osmanlı İmparatorluğu" olması endişesidir. Çünkü Türkiye'nin kuvvetlenmesi, Hint Okyanusu'ndan Avrupa ortalarına kadar geniş bir alanda, 6-7 yüzyıllık bir tarihin yeniden canlanması endişesini doğurmaktadır. Asıl mesele, Türkiye'nin bölgede meydana getireceği kuvvetler arası denge değişiklikleridir (Şahin,2004:45). Orta Doğu'da "güçlü bir devlet" olabilecek tek ülke Türkiye'dir. Kısacası her dönemde Türkiye'nin önemi artmıştır. Bilhassa soğuk savaş döneminde bölgenin karşı kutbun hegemonyasına geçmesinden korkan, Doğu ve Batı bloğu için, Sovyetlerin Afganistan'ı işgali, Birinci Körfez Savaşında, 11 Eylül saldırılarında, 2003 Irak savaşında Amerika için önemli bir devlet olmuştur. Bugünde Türkiye Büyük Ortadoğu Projesinin vazgeçilmesi olmuştur. Büyük Ortadoğu Projesi Amerika'nın başlangıçta küresel terörizm nedeniyle duyduğu güvensizlik ve buna bağlı almış olduğu eylemlerden kaynaklanmaktadır. 11 Eylül saldırısının ardından elde etmiş olduğu meşru dayanakla, Uluslararası sisteme hâkim olma anlamında daha aktif politikalar oynamaya başlamıştır(Lewis,2006:387). Başlatılan bu yeni strateji ile dünyayı jeo-stratejik fayda maliyet analizlerine bağlı olarak bölen ve daha önceden Amerika için önemli görevler üstlenen bazı devletlerin düşman ilan edilmesi olarak düzenlenmiştir (Yeşiltaş, 2004:22). Amerika bu ülkeleri de düşman ilan etmesinin zeminini de Birleşmiş Milletler çerçevesinde şekillenen Uluslararası kurallara uymayan, Batı demokrasinin özelliklerini barındırmayan savaş hazırlığı içinde olan ülkeler olarak ilan etmiştir. Büyük Ortadoğu Projesinin ilk defakökenlerinin 1978 yılında Princeton Üniversitesinde düzenlenen bir konferansta atılmıştır (Yeşiltaş, 2004:27). 11 Eylül saldırısı sonrasında dünya kamuoyunda geniş yer almıştır. BOP adı verilen bu projede Ortadoğu için siyasal, ekonomik, toplumsal olarak yeni yaşam tarzları formüle edilmiştir. ABD'nin formüle ettiği tarza göre, bölgede özellikle üç alanda harekete geçilmiştir. Bu alanlar Özgürlük, bilgi, kadın hakları konusunda görülen çok önemli önemli tehdit G-8 ülkelerinin ulusal çıkarlarına ters düşmektedir. Bu tehditleri ortadan kaldırmak için demokrasiyi geliştirmek ve teşvik etmek, bilgi toplumu oluşturmak, ekonomik fırsatlar değerlendirilmelidir (Çakmak, 2006:158). Bu yüzdendir ki Türkiye ABD için stratejik ortaklar edinme bağlamında, Türkiye ABD için hem coğrafi konumu, hem de Müslüman nüfusa sahip laik bir ülke olması bakımından önemli bir ülkedir. Bu proje kapsamında Türkiye'nin önemi Ortadoğu bölgesinde tarihin her döneminde olduğu gibi çok önemli olmuştur (Sunay, 2008:38).

6. SONUÇ

Dünya coğrafyasının karmaşık ve sorunlu bölgelerinden olan Ortadoğu aynı zamanda da yer altı ve yer üstü zenginlikleri bakımından da en zengin bölgelerindedir. 20 yüzyılın kara elması olan petrolün yanı sıra birçok madenlerinde bu bölgede yüksek miktarda çıkarılması bölgeyi cazibe merkezi haline getirmiştir. Bu zenginliklerinden dolayı Emperyalist devletlerin vazgeçilmesi olmuştur. Emperyalist devletler bu zenginlikleri ele geçirmek için bölgeyi ateş çemberine çevirmişlerdir. Öyle ki savaş, terör, işgal, katliam, çatışma gibi kelimeler, Ortadoğu halkının günlük hayatının bir parçası haline gelmiştir. Batının emperyalist devletleri amaçlarına ulaşmak için bölgede demokrasi söylemleriyle hareket etmektedir. Ortadoğu'da Türkiye'nin önemi Büyük Okyanustan, Atlas Okyanusu'na uzanan büyük İslâm coğrafyasının merkezinde ve Adriyatik'ten, Japon Denizi'ne uzanan Türk dünyasının öncüsü olması, ona ister istemez lider devlet olma şansını vermektedir. Bölgede güçlü bir Türkiye'nin bulunması, Ortadoğu'da hakim olmak isteyen güçlerin karşısına çıkan en büyük engeldir. Bugün bu menfaat alanları Türkiye'nin dışında kalmış olmasına rağmen, stratejik ve coğrafi bağlantılar önemlerini ve varlıklarını devam ettirdiği için bu topraklara sahip ve kontrolleri altına almak isteyen kuvvetler, Türkiye üzerinden geçmek zorundadırlar. Coğrafi konumu, siyasî, ekonomik ve askerî durumu ile Orta Doğu'da "güç" olmaya tek aday ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Türk Cumhuriyetleri için bir cazibe merkezi olması, Asya ve Avrupa coğrafyasında yaşayan Türk toplulukları ile olan ülkü ve kader birliği, yer altı ve yer üstü kaynaklarının zenginliği, İslâm ülkelerindeki ve Balkanlar'daki Türk yönetim ve adaletinin yoksuzluğundan kaynaklanan karışıklıklar gibi durumlar ve imkanlar, Türkiye Cumhuriyetine ister istemez Türk dünyasının lideri olma şansını vermektedir. Bölgede güçlü bir Türkiye, Orta Doğu'ya hâkim olmak isteyen güçlerin (ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya başta olmak üzere diğer Avrupa topluluğu ülkeleri ve Rusya) karşısına çıkan en büyük engeldir. Bu engelin bertaraf edilmesi için teknolojinin ve ekonominin bütün imkânlarından faydalanılarak ülkemiz üzerinde her defasında yeni oyunlar oynanmaktadır. Ülkemizde uzun zamandır dış güçlerin teşvik ve tahrikiyle gündemde tutulan mezhep ve ırk

farklılıkları; Ermenistan ve Kürdistan hayalleri; Suriye, Yunanistan, Irak ve İran'ın tavırları; Körfez krizi; Kıbrıs sorunu, Bosna-Hersek, Arnavutluk'taki kargaşa ve Azerbaycan'daki Ermeni işgali gibi olaylar bilhassa son günlerdeki diyalog arayışları, Demokrasi söylemleri, Arap Baharı Doğu Sorununun devamından başka bir şey değildir.

KAYNAKLAR

- Ahmed Rıza Bey, (1998), Batı'nın Doğu Politikasının Ahlaken İflası, (Çev.Ebuziya), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Aras, B.(2003). Ortadoğu ve Türkiye, Matris Yayınları, İstanbul.
- Arı, T.(2005), Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Armaoğlu, A. F.(1986). Türkiye Cumhuriyetini Yıkmaya Matuf Siyasî ve İdeolojik Oyunlar, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Ateş, T. (1982). Siyasal Tarih, İstanbul İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Ayan, E. (2010). Ortadoğu'da Yap- Boz, Dergi Yayınları, Ankara.
- Baysun, C.(1977). 1965-1966 Ders Yılı Notları, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul.
- Cengiz, S. (2008). Yeni Sömürgecilik Dalgası ABD ve Ortadoğu, Okutan Yayınları, İstanbul.
- Çam, E. (1977). Siyasal Bilime Giriş, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Çevik, H.(2005). Ortadoğu, Mine Kültür Merkezi Yayınları, Konya.
- Dağı, D.İhsan,(2002). Ortadoğu'da İslam ve Siyaset, Boyut Kitapları, İstanbul.
- Davison, R.,(1989). Where Jersey, The Darwin Press,New york.
- Davison, R.H.(1959-1960) .Where Is The Middle East? Foreign Affairs, Vol.38, New York.
- Dİrault, E.(1328). Şark Meselesi Bidayet-i Zuhurundan Zamanımıza Kadar, (Çev.Nafiz), Muhtar Halit Kütüphanesi, İstanbul.
- Earle, E.M.(1972).Bağdat Demiryolu Savaşı, (Türkçesi: Kasım Yargıcı), Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Edward, W. S. (1998). Oryantalizm Doğu Bilimi Sömürgeciliğin Keşif Kolu, (Ter. Nezin Uzel), İrfan Yayıncılık, İstanbul.
- Eroğlu, H. (1990). Türk İnkılâp Tarihi, Savaş Yayınları, Ankara.
- Fatsa, M. (2001).”Türkiye'nin Jeopolitik Konumu Ve Tehdit Unsurları”, Yenidünya Dergisi.
- Gürel, Ş.(1979). Ortadoğu Petrolünün Uluslar arası Politikadaki Yeri, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Karadağ, R. (1979). Petrol Fırtınası, 5.Baskı, Divan Yayınları, İstanbul.
- Kızılırmak,H.(2004). Büyük Ortadoğu Kavramı: Anlamı, Amacı ve Türkiye'ye Olası yansımaları.
- Kodaman, B. (1995). “Şark Meselesinin Anadolu Cephesi, Avrupa'nın İlk Maşası Ermeniler” Tarih ve Medeniyet, S.15, İstanbul, s. 13-21.
- Kurdakul, N.(1976). Osmanlı İmparatorluğundan Ortadoğu'ya “Belgelerle Şark Meselesi”, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Lewis ,B.(1964). “Orta Şarkın Tarihi Hüviyeti”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.XII, s.75-81.
- Lewis ,B. (2006). Ortadoğu İki Bin Yıllık Otradoğu Tarihi,(Çev.Selen Y.Kölay), Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Leylak, M.H.(1991). “Bolşeva Saletskaya Ensiklopediya Pam IX,”Cos. Nouçnoe 12 dateistuo B SE, Moskova, s.214-217.
- Melek, K. (1978). Doğu Sorunu ve Milli Mücadele'nin Dış Politikası, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Mustafa P.(2007). Küresel Güçlerin Ortadoğu Stratejisi, Kalkeodan Yayınları.

- Oral, S. (1994), Siyasî Tarih, 1918-1994, İmge Yayınevi, Ankara.
- Sander, O. (2007).Siyasi Tarih 1918-1994, İmge Yayınevi, İstanbul.
- Soysal, İ. (1987). Fransız İhtilali ve Türk Fransız Diplomasisi Münasebetleri 1789-1802, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Şahin, A.(2004). Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye, Truva Yayınları, İstanbul.
- Tekkaya, D. (2009).Büyük Orta Doğu Projesinin Arka Planı, ABD-Türkiye-Ortadoğu Üçgeni, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Turan, O. (2017). Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Türel,Y.(2009). Uluslararası Politikada Ortadoğu, Barış Platin Yayınevi, Ankara.
- Yeşiltaş, M.(2004). “ABD’nin Uluslar arası Terörizme Yaklaşımı”, ABD’nin Haydut Devletleri, (Ed.Kemal İnat), Değişim Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, G. (1994). “Siyasi Tarih Açısından Büyük Devletlerin Ortadoğu Politikası,” Ata Dergisi, Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, S.34., s.33.